

een bijzonder stukje duin

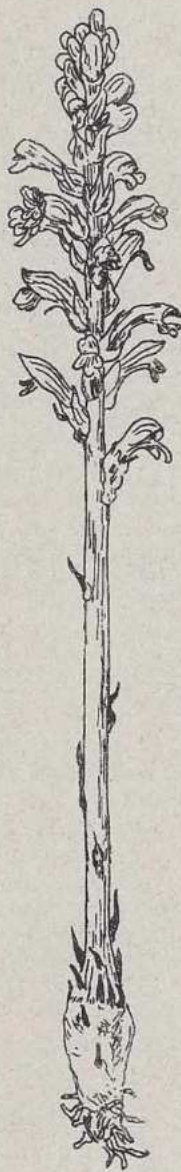
DOOR GERRIT VAN OMMERING

Een verhaal schrijven over de zo fraaie planten- en dierenwereld van de duinen is eigenlijk een uitnodiging om terug te blikken naar het verleden: de gloriëtijd van het duinlandschap ligt immers als ver achter ons, in de tijd zonder waterwinning, massale recreatie, hinderlijke militairen, toen er nog geen stuitende woningbouw, wegenaanleg, afzandingen, bebossingen, etc. plaats vonden in de duinen. Stellen dan de vastelandduinen van Nederland niet veel meer voor als we ze vergelijken met hoe ze er tot voor zo'n 100 jaar terug uitzagen, ze vormen toch nog steeds een van de boeiendste en relatief meest natuurlijke landschappen die ons land te bieden heeft. Een soort ingebouwde inflatiecorrectie, doordat overig Nederland zo mogelijk nog heviger is toegetakeld.

Het is echter geen nostalgie waarom ik een - daarom niet minder symbolische - blik achterom werp, nl. naar afgelopen zomer. Het is eenvoudig omdat 's zomers Dorendel op z'n mooist is, waarover ik nu wat wil vertellen.

een bijzonder stukje duin

Dorendel, vlak onder Katwijk in Berkheide, is een heel bijzonder stuk duin. Dat bijzondere heeft vele kanten, waar de mens alles mee te maken heeft. Dorendel is in 1829 aangelegd: een grote vochtige duinvallei werd omgevormd tot een complex van meest rechthoekige landjes, onderling gescheiden door hoge wallen, die werden opgeworpen van zand dat vrij kwam bij het geschikt maken van de bodem voor gebruik als akkerland. Rond deze periode (eind 18e - begin 19e eeuw) ging de mens het duin gebruiken op intensievere schaal dan daarvoor, toen het duin alleen maar werd gebruikt voor wat stroperijen, jacht op konijnen en fazanten door heren van stand, als plek om vee te laten grazen of de juttersbuit te verstoppert. Dit keer werd het duin energiek aangepakt voor landbouwdoeleinden, waartoe zelfs stimulansen uitgingen van de regering. Vele vochtige delen (die toen nog ca. 1/3e van het duin uitmaakten) werden als akkertje ingericht: verbouw van vooral aardappelen, rogge, maar ook vlas, bonen, etc. Sommige landjes werden be-weid, andere zelfs gebruikt voor bollenteelt. De verschillende landjes en in gebruik zijnde valleien werden vaak ver-



Blauwe Bremraap

- naar R. Westra

noemd naar de persoon die er werkte; in het stuk duin dat ik hier Dorendel heb genoemd liggen ook gebiedjes met namen als Kaatjeswei, Vrieze Wei, Plas-siesland, Jaap de Wit z'n del-letje.

Al gauw bleek de landbouw een niet bepaald lucratieve bezigheid te zijn: niet alleen waren er bemestingsproblemen, lastig was vooral ook het water. Het peil hiervan was geheel afhankelijk van de neerslag, en beide konden niet gereguleerd worden, ook al werden hiertoe wel pogingen ondernomen in de vorm van het graven van sloten (zoals de "Berkheische Afwaatering"). Door deze problemen en ook door eigen slordigheid verdween de landbouw al vrij spoedig en had nog slechts een incidenteel karakter. De landbouw moest definitief het veld ruimen rond 1930, toe de in 1878 begonnen LDM het duingebied geheel had doen verdrogen. Wel werd in de tweede wereldoorlog in enkele tijdens natte jaren nog wat vochtige kwelgebieden weer geprobeerd wat aardappels te verbouwen, en niet eens zonder succes. Oude Katwijkers weten nog lyrisch te verhalen over de smaak van deze 'duinpiepers'.

dankzij de mens

Dankzij de mens is Dorendel ontstaan, en door de mens kan het ook weer vernietigd worden (drains). Beter zou het zijn zich in te zetten voor het behoud ervan. De Werkgroep Berkheide en de Stichting proberen de drains te weren, samen met SBB dat, in overleg met de Werkgroep, voor het beheer zorg draagt. Een goed beheer voor Dorendel wil zeggen: de landjes beschikbaar houden als plaats voor stationaire recreatie, waar het terrein goed aan is aangepast, en wat zelfs een voorwaarde is voor de instandhouding van de huidige begroeiingen. Aan het al tientallen jaren plaats vindende recreatief gebruik is het namelijk te danken dat er door de verdroging

geen troosteloze Duinrietvlakte is ontstaan, zoals op zoveel plaatsen elders in Berkheide, maar juist een bijzonder mooie en zeldzame begroeiing.

Bekend is, dat duinen rond oude zeedorpen als Katwijk vaak een bijzonder karakter hebben door eeuwenlange gelijkmatige beïnvloeding vanuit die dorpen in de vorm van betreding, vee weiden, enz. In het noorden van Berkheide treffen we dan ook diverse zgn. zeedorpplantten aan, zoals Duinaveruit, ter plaatse de vervanger van Duindoorn op veel belopen en wat stuivende plekken, het Ruw Gierstgras, Zeeschildzaad en Knolbeemdgras. Deze laatste komt veel voor langs paden, op kaal en weinig begroeid zand, vaak samen met Kegelsilene. Deze twee soorten kunnen in de duinen op diverse plaatsen worden aangetroffen waar door regelmatige (dus niet overmatige!) betreding de vegetatie blijvend laag en in een beginnend successiestadium wordt gehouden, zonder dat de bodem wordt vernield.

Zeedorpen kunnen verrijkend werken, zeesteden, wat Katwijk in rap tempo dreigt te worden, zullen eerder een ongunstig effect hebben.

een raar jaar

Een lange, akelig koude winter, gevolgd door een kwakkelente en -zomer met weinig zon en des te meer neerslag. De vochtigheid werd daardoor zelfs zo groot, ook buiten de invloedssfeer van het grondwater, dat op diverse plekken in het duin uitbundig bloeiende Krielparnassia's konden worden gevonden bovenop duintjes en op hellingen!

De droogteplanten gaven een uitbundige groei te zien. Ogen-troost, Geelhartje, Scherpe Fijnstraal, Wondklaver e.v.a. waren nog nooit zo talrijk op zoveel noordhellingen te zien. Door de strenge winter was het voorjaar aanvankelijk bijna een maand vertraagd, maar die achterstand werd snel ingelopen en precies op de in de flora aangegeven tijd en volgens de in de flora vermelde volgorde bloeiden de drie Bremraapsoorten in Dorendel: de Gewone Bremraap is de vroegste en was al geheel uitgebloeid, toen de talloze Blauwe Bremrapen rond eind juni in bloei stonden; de Bitter-

kruidbremraap was toen pas juist boven de grond verschenen. Al deze soorten waren dit jaar opvallend talrijk.

de kleuren van Dorendel

Dat de 'waarde' van planten niet door hun exclusiviteit, maar juist door hun schoonheid wordt gevormd, is een vanzelfsprekendheid die vaak vergeten lijkt. Veel 'gevorderde' botanici krijgen alleen nog maar een kick als ze hun onbekende of zeldzame planten vinden en zij komen in en rond Dorendel ruimschoots aan hun trekken. De gemiddelde mens, die niet op de hoogte is van de uurhokfrequentie- en klasse, doet het met andere prikkels. De waarde van planten voor hem zit 'm juist in die schoonheid, in de vormen en kleurpatronen. Het zijn de 'gewone' planten die Dorendel zo'n fraai aanzicht geven door de rijke kleur-schakeringen waarin ze voorkomen. In veel als speelwei annex ligkuil gebruikte landjes groeien grote plakken van het gele Echt Walstro en het witte Glad Walstro. Ook de bastaard van deze twee, natuurlijk Geelwit Walstro geheten, komt hier voor. Deze kleuren worden vaak gecombineerd of afgewisseld met het roze van het Kruipend Stalkruid, een klein plantje dat soms vele vierkante meters bedekt en af en toe witte bloemen heeft. Ook de roze bloeiende Grote Wilde Thijm doet vaak mee en komt voor in verschillende vormen, nl. kleine plantjes met kleine bladen en bloemen en planten waaraan alles bijna twee keer zo groot is, waarvan de bloemen wat donkerder zijn. In andere landjes, die minder worden betreden en waar de vegetatie dan ook hoger is, zien we het blauw van Slangekruid, het wit van Nachtsilene en Duizendblad, het rood van Schapezuring (althans de mannelijke planten, de vrouwelijke zijn meer geelgroen), het geel van Vlasbekje, Grote Ratelaar, Gewone Rolklaver en Muurpeper, alles dooreen in alle mogelijke kleurencombinaties.

treintjescircus

Soms echter ziet het zwart van de mensen, wanneer de Nederlandse Smalspoor Stichting een van haar tourdagen houdt: dan rijden er stoomtreintjes afgelden met mensen door de duinen, onder vrolijk getoeter. Dorendel is dan een met vuilnisbakken en bankjes opgefleurd vertrek- en aankomstpunt. Dankzij SBB zal deze mislukte vorm van natuurbeleving binnenkort tot het verleden behoren.

geen infiltratieplas

Bijzonder aan Dorendel is dat het in Berkheide de enige grote vallei is, die niet tot



infiltratieplas is omgetoverd, waartoe overigens wel eens plannen zijn geweest. Als het met Dorendel vergelijkbare Schurvelingenterrein in het Solleveld zou worden vergraven en geïnfil-treerd - waartoe door de zgn. Commissie Advies Duinbeheer in een nota, die niet bedoeld kan zijn om het belang van natuurbehoud te dienen, wordt geadviseerd* - zal Dorendel voor het gehele Nederlandse duingebied zelfs een uniek overblijfsel zijn ter herinnering aan het vroegere landbouwgebruik.

graag ook géén drains

Tenzij ook Dorendel zelf op de schop gaat. Er zijn namelijk drains gepland. Waterwintech-nisch een 'vondst': gepland zijn 3 drains naast elkaar, zonder plas ertussen. Twee ervan lijken wel heel duidelijk voorbestemd om te dienen als 'wisselgeld' voor de natuurbescherming, om in te leveren als tegemoetkoming aan de natuurwaarden. Een te opzichtige truc waar niet op zal worden ingegaan. ■

* meer hierover in de volgende DUIN